

EaP და ინოვაციური მცირე და საშუალო საწარმოები

ოლეგ ვატაბარაშვილი

1. შესავალი

პოლიტიკა, მცირე და საშუალო საწარმოების (მსს) მიმართ, ევროპული ეკონომიკური სტრატეგიის ერთ-ერთი ბურჯია, როგორც საერთოევროპულ, ასევე წევრი ქვეყნების დონეზე. იგი ჩამოყალიბებულია „ევროპულ ქარტიაში მცირე საწარმოებისთვის“¹ და “მცირე ბიზნესის აქტივი ევროპისთვის”² და ასახულია ყველა წევრი ქვეყნის კანონმდებლობაში. ევროკავშირი, ამ საკითხისადმი ყურადღებისა და ნორმატიული ბაზის დახვეწილობის თვალსაზრისით, მსოფლიოს ერთ-ერთი ლიდერია, თუმცა გამონაკლისს არ წარმოადგენს. ანალოგიური სტრატეგიები ყველა განვითარებულ და წარმატებულ განვითარებად ქვეყანას გააჩნია³.

ჩანართი 1

ამერიკის შეერთებული შტატები

პირველი მცირე ბიზნესის აქტი (Small Business Act) მიღებული იყო 1953 წელს, შესწორდა 1958 წელს და ბოლოს, განვითარებული იყო მცირე ბიზნესის დასაქმების აქტით (Small Business Jobs Act) 2010 წელს, რაც, მის ირგვლივ მუდმივი დებატების მიუხედავად, მიუთითებს საკითხის მიმართ ხანგრძლივ ინტერესსა და ეკონომიკის მიმართ გრძელვადიან მნიშვნელობაზე⁴.

2000 წელს ბოლონიაში, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მიერ მოწვეულ მინისტრების კონფერენციაზე, 47 ქვეყანამ მოაწერა ხელი “მცირე და საშუალო საწარმოების მიმართ პოლიტიკის ქარტიას”⁵, რომელმაც საზი გაუსვა მსს მნიშვნელობას ეკონომიკური ზრდის, სამუშაო ადგილების შექმნის, რეგიონული და ადგილობრივი განვითარების, სოციალური ერთობის, ქალთა და ახალგაზრდობის ბიზნესში ჩართვის მიმართ. ქარტიაში ნათქვამია, რომ ქვეყნები ერთობლივად იმუშავენ მსს საფინანსო და არასაფინანსო დახმარების სრულყოფაზე და შემოიღებენ მსს პოლიტიკის აღრიცხვისა და შედარების საერთაშორისო სისტემას.

¹ European Charter for Small Enterprise (ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/docs/charter_en.pdf)

² Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - “Think Small First” - A “Small Business Act” for Europe. COM/2008/0394 final

³ Takao Suzuki. Global Trends in SME Support Policy: Universality and Diversity. Keynote Speech at 34th International Small Business Council, Bangkok, 11 November, 2007. (<http://www.isbc2007.org/isbc/upload/6725.pdf>)

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Small_Business_Administration

⁵ Bologna Charter: Enhancing the competitiveness of SMEs in the Global Economy. OECD. The 1st Ministerial Meeting in Bologna, 14 -15 June, 2000.

ევროპაში ასეთი სისტემა სრულად მოქმედებს “მსს საქმიანობის მიმოხილვის” (The SME Performance Review)⁶ სახელწოდებით.

მსს ცნების შემოტანის მიზანია მათ მიმართ განსაკუთრებული პოლიტიკის გატარება, რომელიც განსხვავდება მსხვილი საწარმოების მიმართ პოლიტიკისგან. მსს მიმართ დაწესებულია განსაკუთრებული შეღავათები, რომელთა შინაარსი, თავდაპირველად, მცირე საწარმოთა დაცვა იყო. ყველაზე ლიბერალური ეკონომიკის მქონე ქვეყნებშიც კი ეს ცნება შეტანილი იყო კანონმდებლობაში. დროთა განმავლობაში გაიჩნდა, რომ მსს განსაკუთრებული რეჟიმი ჭირდებათ ეკონომიკაში განსაკუთრებული როლის გამო, რომელიც განვითარებასთანაა დაკავშირებული. კერძოდ, აღმოჩნდა, რომ მრავალი რეგულაციური ინოვაცია სწორედ მცირე საწარმოების მიერ იყო განხორციელებული. მათი დინამიზმი, ადაპტაციის უნარი, რომ აღარაფერი ვთქვათ სამუშაო ადგილების რაოდენობასა და მშპ წილზე, რომელსაც ისინი ქმნიან, ჯანსაღი ეკონომიკის არსებობის უზრუნველყოფელი სისტემური ელემენტია.

2. მცირე და საშუალო ბიზნესის განსაზღვრება

ყოველი ქვეყანა საწარმოსთვის (ბიზნესის) მიკრო, მცირე და საშუალო კატეგორიისთვის მისაკუთვნებლად განსხვავებულ კრიტერიუმებს ადგენს. გარდა ამისა, ზოგიერთ ქვეყანაში კრიტერიუმები ეკონომიკის სექტორზეა დამოკიდებული. ამჟამად ევროკავშირის ქვეყნებში ერთიანი განსაზღვრება მოქმედებს⁷. ცხრილი 2.1 განმარტავს ამ განსაზღვრებას.

ცხრილი 2.1. მსს განსაზღვრება ევროკავშირში

	რიცხოვნობა <	წლიური ბრუნვა, ევრო,<	საბალანსო ღირებულება, ევრო,<
საშუალო	250	50 მილიონი	43 მილიონი
მცირე	50	10 მილიონი	10 მილიონი
მიკრო	10	2 მილიონი	2 მილიონი

ძირითადი ინდიკატორები, რომლითაც მსს-თვის კატეგორიის მიკუთვნება ხდება – რიცხოვნობა, წლიური ბრუნვა და საბალანსო ღირებულება (თუმცა სხვა ინდიკატორებიც გამოიყენება სპეციფიური მიზნებისთვის). სამი ინდიკატორის გამოყენება უზრუნველყოფს განსაზღვრების მოქნილობას. ეს საწარმოსაც და დახმარების გამწვევ სააგენტოებსაც აძლევს არჩევანს, თუ რომლის გამოყენებაა უკეთესი ამა თუ იმ შემთხვევაში (მაგალითად, ეკონომიკის დარგზე დამოკიდებულებით).

⁶ The SME Performance Review; The Report on European SMEs; SBA fact sheets.

(http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/index_en.htm)

⁷ SME definition. Recommendation 2003/361/EC (1 January 2005) (ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm)

ცხრილი 2.2. მსს განსაზღვრება რიცხოვნობის მიხედვით

	ვეროკავშირი	აშშ, კანადა ⁸	იაპონია	საქართველო ⁹
საშუალო	< 250	< 500	< 300	< 100, წლიური ბრუნვა 1.5 მლნ ლარი
მცირე	< 50	< 100	-	2011 წლის იანვრამდე < 20, წლიური ბრუნვა 500 ათ. ლარი 2011 წლის იანვრიდან - წლიური ბრუნვა 100 ათ. ლარი
მიკრო	< 10	< 10	-	1 მომუშავე, წლიური ბრუნვა 30 ათ. ლარი

ცხრილი 2.2. გვიჩვენებს მსს განმარტებას მუშაკთა რაოდენობის მიხედვით (საქართველოსთვის მოყვანილია წლიური ბრუნვაც). ახალი საგადასახადო კოდექსის მიღების შემდეგ (2010 წლის სექტემბერი, მოქმედებაში შევიდა 2011 წლის იანვრიდან) შეიცვალა მცირე საწარმოს განსაზღვრება და შემოღებულია მიკრო საწარმოს ცნება. მომუშავეთა რაოდენობის მაჩვენებელი მცირე საწარმოს მიმართ აღარ გამოიყენება, ხოლო ბრუნვის მაჩვენებლის ზედა ზღვარი გაუტოლდა 100 ათას ლარს წელიწადში. საშუალო საწარმოს განსაზღვრება არ შეცვლილა. ცხრილში 2.3 ნაჩვენებია, თუ როგორ განსწავდება საბალანსო ღირებულების მიხედვით განსაზღვრებები. საქართველოში ეს მაჩვენებელი არ გამოიყენება.

ცხრილი 2.3. მსს განსაზღვრება საბალანსო ღირებულების მიხედვით

	მსს საბალანსო ღირებულება, მლნ აშშ დოლარი
ვეროკავშირი	< 60
იაპონია	< 3
ინდოეთი	< 2.2

ვეროპარლამენტი და ევროკომისია შეთანხმდნენ €500.000 ბრუნვის მქონე ან €250.000 საბალანსო ღირებულების მქონე მიკრო-ბიზნესების საგადასახადო დეკლარაციების

⁸ აქ მოყვანილი მონაცემები ეხება წარმოების სფეროს. ეკონომიკის სხვა სფეროებში სხვა განსაზღვრებები მოქმედებს.
⁹ ასეთი იყო განსაზღვრება 2011 წლის 1 იანვრამდე, საქართველოს კანონების „მეწარმეთა შესახებ“ (1994) და „ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ“ (2006) თანახმად. ამჟამად, საგადასახადო კოდექსის მიხედვით, მცირე საწარმოს მიმართ მომუშავეთა რაოდენობის მაჩვენებელი აღარ მოქმედებს, ხოლო წლიური ბრუნვა 100 ათას ლარზე ნაკლები უნდა იყოს. დადგინდა, აგრეთვე, მიკრო საწარმოს განსაზღვრება.

წარდგენისგან განთავისუფლების შესახებ. მაგრამ, უფრო რადიკალურ წინადადებაზე - ბრუნვა €1,000,000 და საბალანსო ღირებულება €500,000 რამდენიმე წევრი ქვეყნის წინააღმდეგობის გამო თანხმობას ვერ მიაღწიეს..

მოყვანილი მაგალითებიდან ცალსახად ჩანს, რომ ქვეყნები მსს სექტორს ძალიან დიდი ყურადღებით განიხილავენ და ცდილობენ რაც შეიძლება მეტი დახმარება აღმოუჩინონ. მეორე მხრივ, იგივე მაგალითებიდან ჩანს, რომ მსს კატეგორიისთვის მიკუთვნების კრიტერიუმები ძალიან განსხვავდება და, ერთი შეხედვით, რაიმე კანონზომიერებას არ ექვემდებარებიან. გამოირკვა, რომ კრიტერიუმების დადგენისას ჯერ იხილავენ სტატისტიკურ კანონზომიერებებს, ხოლო შემდეგ ამას ემატება პოლიტიკური/ადმინისტრაციული მიზანშეწონილობის შესახებ მსჯელობა, ასე, რომ საბოლოო განსაზღვრება მოსაზრებების რთულ კომბინაციას წარმოადგენს. მიუხედავად ამისა, გარკვეული კანონზომიერებები მაინც შეინიშნება (იხ. ცხრილები 2.4., 2.5). კერძოდ, ირკვევა, რომ ყველა წარმატებულ ქვეყანაში მსს ისეა განსაზღვრული, რომ მათი პროდუქცია მშპ-ს მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს და 40-75%-ს ფარგლებში მერყეობს.

ცხრილი 2.4. ¹⁰

	იაპონია	თაილანდი	ვეროკაეშირი	აშშ
მსს რაოდენობა (მლნ)	4.3	2.2	19.3	5.7
მსს წილი კომპანიების მთლიან რაოდენობაში (%)	99.7	99.8	99.8	99.7
მსს სამუშაო ადგილების რაოდენობა (მლნ)	28	11.8	97.4	55.7
მსს მუშაკთა წილი საერთო რაოდენობაში (%)	70.0	75.4	69.7	50.3%

¹⁰ იხ. სქოლიო 3

**ცხრილი 2.5. მშპ-ს განაწილება
საწარმოების მათი ზომის მიხედვით**

ქვეყნები	მიკრო	მცირე	საშუალო	დიდი
ისლანდია	25	10	7	59
შვეიცარია	29	24	20	27
ლისტენშტეინი	25	24	16	35
ნორვატია	15	20	23	43
ისრაელი	25	19	14	42
მონტენეგრო	20	20	22	38
სერბია	14	19	25	43
აშშ	22	14	17	53
ევროგაერთიანება	30	21	17	33
საქართველო¹¹	-	7.2	8.4	84.4

(მონაცემთა წყარო და გადამოწმდეს, რომ სტრიქონში ჯამი 100% იყოს)

ამ მონაცემებთან მკვეთრ კონტრასტს ქმნიან ყოფილი საბჭოთა ქვეყნების უმრავლესობის მონაცემები (ცხრილი 2.6). მშპ-ს 7.2% პროცენტი, რომელსაც ცხრილი 2.6-ის თანახმად, საქართველოში მცირე საწარმოები ქმნიან, შეიცავს, აგრეთვე, მიკროსაწარმოების წილსაც, რადგანაც 2011 წლის 1 იანვრამდე ცალკე მიკროსაწარმოს ცნება საქართველოში არ არსებობდა. ეს განსხვავებები განპირობებულია მიკრო, მცირე და საშუალო საწარმოების მეთოდოლოგიურად არასწორი განსაზღვრებით. კერძოდ, გაცილებით მეტი საწარმო უნდა იყოს მიკუთვნებული მსს კატეგორიას, ვიდრე ეს ფაქტიურადაა. შექმნილი მდგომარეობის მიზეზების თაობაზე ვარაუდები არსებობს, თუმცა მათი ზუსტი დადგენის მიზნით სპეციალური კვლევაა ჩასატარებელი.

ცხრილი 2.6. მსს წილი მშპ-ში ყოფილ სსრკ ქვეყნებში

ქვეყნები	მსს წილი მშპ-ში	ქელი
ბელორუსია	9.5%	2000
უკრაინა	11%	2006
საქართველო	16%	2009
რუსეთი	15-20% ¹²	2009
ყაზახეთი	24%	2010
სომხეთი	35%	2009
მოლდოვა	45%	2009

¹¹ საქართველოს მონაცემები აღებულია ეკონომიკის სამინისტროს ვებ-გვერდიდან. <http://www.economy.ge/index.php?category=4&lang=geo&dn=786>

¹² ოფიციალური მონაცემები არ არსებობს (ან ხელმიუწვდომელია). მონაცემი აღებულია მმართველი პარტიის ვებ-საიტებიდან.

3. მსს დახმარების ღონისძიებები ევროკავშირში

3.1 ზოგადი მიმოხილვა

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მსს საკანონმდებლო განსაზღვრების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ კანონმდებლობა ამ კატეგორიის საწარმოთა რაიმე სახის დახმარებას ითვალისწინებს. ევროკავშირში ამ დახმარების შინაარსი და მიმართულებები 2000 წელს¹³ მცირე საწარმოების ევროპული ქარტიით იყო დაგენილი. ისინი, აგრეთვე, აისახა 2000 წელს მიღებულ ევროკავშირის ინოვაციური განვითარების ლისაბონის სტრატეგიაში და გაძლიერდა 2008 წელს მიღებულ მცირე ბიზნესის აქტით ევროპისთვის (*Think Small First*)¹⁴. ბუნებრივია, რომ ევროპა 2020 გეგმაში, კერძოდ, მის დოკუმენტებში ინტეგრირებული სამრეწველო პოლიტიკა გლობალიზაციის ერაში¹⁵ და ინოვაციური კავშირი¹⁶, მსს დახმარებას თვალსაჩინო ადგილი უკავია. პირველ, 33-გვერდიან, დოკუმენტში მსს 30-ჯერაა ნახსენები.

მსს დახმარების მიმართულებები, რომელსაც ეს დოკუმენტები ითვალისწინებენ, ასეთია:

- მსს მენეჯერების გადამზადების ხელმისაწვდომობა;
- გაკოტრებისა და კონკურენციის სფეროებში მსს-თვის წესების გამარტივება;
- ხელახალი დაწყების შანსის მიცემა პატიოსანი მს მეწარმეებისთვის, რომლებმაც გაკოტრება განიცადეს;
- სახელმწიფოებისა და ევროკავშირის მიერ დაფინანსების მიმართვა დამწყები და ინოვაციური ფირმების, მიკრო-საწარმოებისა და სხვა სარისკო ინიციატივებისკენ;
- მსს-თვის კრედიტის წვდომის გამარტივება¹⁷ და საქმიანობის ინტერნაციონალიზაციაში დახმარება (კოლაბორაცია, საგარეო ბაზრების წვდომა);
- მსს-თვის, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, გადასახადების დაბრუნების, კონსულტაციებისა და ინფორმაციის მიღების გაადვილება;

¹³ The European Charter for Small Enterprises (<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/best-practices/charter/>)

¹⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. "Think Small First" - A "Small Business Act" for Europe. {SEC(2008) 2101} {SEC(2008) 2102} COM(2008) 394 final. (შესწორებული - 23.2.2011. COM(2011) 78 final)

¹⁵ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. An Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era. Putting Competitiveness and Sustainability at Centre Stage. {SEC(2010) 1272} {SEC(2010) 1276}. COM(2010) 614

¹⁶ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Europe 2020. Flagship Initiative: Innovation Union. SEC(2010) 1161. COM(2010) 546 final

¹⁷ საფინანსო დახმარების შესახებ იხილეთ: ნ. ასლამაზიშვილი. ინოვაციების მხარდაჭერი საფინანსო ინსტრუმენტები. წიგნი: მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკა და ევროინტეგრაცია. რედაქტორები: ო. შატერაშვილი და ი. გოგოძე. ეგსივ, თბილისი, 2010. გვერდები 169-200. (www.inovdev.ge)
იხილეთ აგრეთვე: SME Finance Forum (http://ec.europa.eu/enterprise/policies/finance/financing-environment/sme-finance-forum/index_en.htm)

- მსს-გან სახელმწიფო შესყიდვების გათვალისწინება;
- მსს საერთო დაბეგვრის შემსუბუქება და ანგარიშგების გამარტივება;
- პოლიტიკურ დონეზე მცირე საწარმოთა ინტერესების წარმოდგენის გაძლიერება;
- მსს საქმიანობების მიმართ საჯარო ადმინისტრაციების მგრძობიარობის ამაღლება;
- *სახელმწიფო დახმარების შესახებ*¹⁸ კანონმდებლობის უკეთ გამოყენება;
- გარემოსდაცვითი გამოწვევების მსს-თვის ბიზნეს-შესაძლებლობებად ქცევა;
- მსს-თვის სამეცნიერო კვლევის წვდომის გაუმჯობესება.

დახმარების უკანასკნელი მიმართულება ასახავს იმ ფაქტს, რომ საზოგადოებრივი სახსრები კვლევის და ინოვაციის მნიშვნელოვანი წყაროა, განსაკუთრებით ახალგაზრდა მეწარმეების, დამწყები მსს, სპინ-ოფებისა და მაღალტექნოლოგიური მსს შემთხვევებში.

ევროკავშირი, მსს დახმარების თვალსაზრისით, ფართოდ იყენებს სხვა ქვეყნების, მაგალითად, აშშ გამოცდილებას. საინტერესოა, რომ აშშ, „ლიბერალური“ ეკონომიკისა და „თავისუფალი ბაზრის“ იდეოლოგიის მიმდევარ ქვეყანად აღიარებული, პიონერია ისეთ საკითხებში, როგორცაა სახელმწიფო შესყიდვების დროს მცირე ბიზნესისთვის უპირატესობის მინიჭება¹⁹ და კიდევ ზოგიერთი სხვა შეღავათები, რომელსაც ქვემოთ შევხებით.

3.2. ინოვაციური მსს ევროკავშირში

მცირე და საშუალო საწარმოებისთვის, სახელმწიფოს მხრიდან დახმარების ერთ-ერთი მოტივი, მათი ინოვაციური ეფექტიანობაა. კარგადაა ცნობილი ისეთი კომპანიების ისტორია, როგორცაა Apple, Google, Skipe. სინამდვილეში, ამ ცნობილი შემთხვევების გარდა, მსოფლიოში არსებობს ათი ათასობით (შესაძლოა, ასი ათასობით) წარმატებული კომპანია, რომელიც თავის დროზე დამწყებ ინოვატორად მოგვევლინა. ფაქტიურად, სწრაფად მზარდი კომპანიები ყოველთვის ინოვაციურია – მათი განვითარების საფუძველი ან ახალი ტექნოლოგიაა, ან ახალი ბიზნეს-სქემა. ევროკავშირში ასეთი კომპანიები გამოყოფილია სპეციალურ კატეგორიად, რომელსაც *ინოვაციურ მცირე საწარმოებს* უწოდებენ. ისინი შემდეგ პირობებს უნდა აკმაყოფილებდნენ:

¹⁸ ევროკავშირში მოქმედებს წესების (კანონების) სისტემა, რომელიც *სახელმწიფო დახმარებას* არეგულირებს. საერთოევროპული წესები ასახულია ქვეყნების კანონმდებლობაში. იხ. European Commission. EU Competition law: Rules Applicable to State Aid. Situation as at 1 March 2011. COMPETITION HANDBOOKS. Brussels, 2011. (ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/compilation/state_aid_11_03_11_en.pdf). განსაკუთრებული წესები მსს-თვის აღწერილია შემდეგ დოკუმენტში: HANDBOOK ON COMMUNITY STATE AID RULES FOR SMES, INCLUDING TEMPORARY STATE AID MEASURES TO SUPPORT ACCESS TO FINANCE IN THE CURRENT FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS (ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/sme_handbook.pdf)

¹⁹ Small Business Act (Public Law 85-536, as amended) (<http://www.smallbusinessnotes.com/small-business-resources/small-business-act.html>)

- ბოლო სამი საანგარიშო წლიდან კვლევისა და შემუშავებაზე გაწეული ერთ-ერთი წლის ხარჯები უნდა აღემატებოდეს ბრუნვის 15%.
- ევროკავშირის შესაბამისმა წევრმა-სახელმწიფომ (მისმა კომპეტენტურმა სააგენტომ) უნდა დაადასტუროს, რომ საწარმოს პროდუქცია და მუშაობის მიმართულება კონკურენტუნარიანია ევროკავშირის ბაზარზე.
- საწარმო ახალგაზრდა უნდა იყოს – მისი ასაკი დაფუძნებულია 6 წელს არ უნდა აღემატებოდეს.

ამგვარი საწარმოების ხელშეწყობა რეგულირდება *სახელმწიფო დახმარების შესახებ კანონმდებლობით*²⁰ (2006), რომელიც განსაზღვრავს, პატიოსანი კონკურენციის წესების დაურღვევლად (დარღვევების მონიტორინგს *კონკურენციის გენერალური დეპარტამენტი* აწარმოებს) რა დახმარების გაწევაა დასაშვები კერძო საწარმოებისთვის, ნებადართული დახმარების მიმართულებები შემდეგია:

- კერძო საწარმოების მონაწილეობა საზოგადოებრივი სახსრებით დაფინანსებულ კვლევისა და შემუშავების პროგრამებში (როგორც ეროვნულ, ასევე საერთოევროპულში);
- ეროვნული და საერთოევროპული საჯარო ფონდებიდან მსს-თვის წინასაპროექტო კვლევისა და ტექნიკური დაეალებების შესადგენი ხარჯების დაფარვა;
- ეროვნული და საერთოევროპული საჯარო ფონდებიდან მსს მიერ ინტელექტუალური საკუთრების უფლებათა მოსაპოვებლად საჭირო ხარჯების დაფარვა (საპატენტო ძიება, განაცხადის შესადგენად მოწვეული პატენტმცოდნეების შრომის ანაზღაურება, საპატენტო უწყებაში სარეგისტრაციო საფასურის გადახდა, სწავდასწავა ქვეყნებში დაპატენტებისთვის საჭირო პატენტრწმუნებულების გასამრჯელოსა და თარგმანის ხარჯების დაფარვა);
- ახალგაზრდა მცირე ინოვაციური საწარმოების საინოვაციო პროექტების ხარჯების სრული ან ნაწილობრივი დაფარვა;
- მომსახურების სფეროში მოქმედი მსს საინოვაციო პროცესებისთვის (საორგანიზაციო ინოვაციასთან დაკავშირებული) საჭირო ხარჯების დაფარვა;
- ინოვაციის სფეროში მოქმედი საკონსულტაციო და სწავა მხარდამჭერი სამსახურების (მაგალითად, ბიზნეს-ინკუბატორების, ტექნოპარკებისა და სწავა) ხარჯების დაფარვა;

²⁰ Community framework for State aid for research and development [Official Journal C 323/1 of 30.12.2006]. (europa.eu/legislation_summaries/competition/state_aid/l26078_en.htm)

- მსს საინოვაციო პროცესების უზრუნველსაყოფად საჭირო უმაღლესი კვალიფიკაციის სპეციალისტების უნივერსიტეტებიდან ან დიდი საწარმოებიდან დროებით მოსაზიდად საჭირო ხარჯების დაფარვა;
- საინოვაციო კლასტერების შესაქმნელად საჭირო კვლევისა და საორგანიზაციო სამუშაოების ხარჯების დაფარვა.

ჩამოთვლილი დახმარების სახეობათა უმრავლესობა მხოლოდ მსს ენება, თუმცა ზოგიერთი დიდ კომპანიებსაც ენება. *სახელმწიფო დახმარების* შესახებ კანონმდებლობის ცალკეულ წევრ-ქვეყნებში გამოყენების მაგალითები მოყვანილია თამაზ ვაშაკიძის მიერ²¹.

მცირე საწარმოთა შორის ევროკავშირი გამოყოფს *სწრაფად მზარდ საწარმოებს*, რომელთა ზრდის წყარო, უმთავრესად, ინოვაციაა. ყველაზე გავრცელებული განმარტების თანახმად, ამ კატეგორიას მიაკუთვნებენ საწარმოებს, რომლებსაც ახასიათებს სამი ან მეტი წლის განმავლობაში წლიური 20%-იანი ზრდა, საერთო ასაკი 5 წლამდე, ათვლის დაწყების მომენტისთვის წლიური შემოსავლი არა ნაკლებ 100,000 აშშ დოლარისა²². მათი ზრდის წყარო ინოვაციაა, მაგრამ არა აუცილებლად რადიკალური (ანუ მაღალტექნოლოგიური, რომელიც, სტატისტიკის თანახმად, ასეთ საწარმოთა მხოლოდ 5% ახასიათებს). უმრავლეს შემთხვევაში ინოვაცია ორგანიზაციულ ხასიათს ატარებს, განსაკუთრებით მომსახურების სფეროში. ეს შეიძლება იყოს ახალი ბიზნეს-მოდელები, მართვის პრაქტიკა, ადმინისტრირების სქემები. ამოცანაა *სწრაფად მზარდი საწარმოების* აღრიცხვა, წარმოჩენა, დახმარების გაწევა. უნდა აღინიშნოს, რომ, თუმცა აღიარებულია ამ კატეგორიის განსაკუთრებული მნიშვნელობა სამუშაო ადგილების შექმნისა და ზრდისთვის²³, მათ მიმართ განსაკუთრებული პოლიტიკა ჯერ შემუშავების პროცესშია. საკითხი ინტენსიური სამეცნიერო კვლევის საგანია²⁴.

3.3. კვლევის წვდომა

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კვლევის წვდომა მსს ხელშეწყობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიმართულებაა. ევროპულ დონეზე მისი წყარო კვლევის *ევროპულ ჩარჩო პროგრამებში* მონაწილეობაა, ეროვნულ დონეზე – კვლევისა და შემუშავების

²¹ თ. ვაშაკიძე. ინოვაციური მცირე საწარმოების მხარდაჭერა ევროკავშირში. წიგნში: მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკა და ევროინტეგრაცია. რედაქტორები: თ. შატერაშვილი და ი. გოგოძე. ეგსივ, თბილისი, 2010. გვერდები 221-244. (www.inovdev.ge)

²² Exploratory Team Report on High-Growth Innovative SMEs. PRO INNO Europe, 3 May 2007, p.2 (www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/high-growth_innovative_SMEs.pdf)

²³ European Parliament . Practical aspects regarding the revision of EU instruments to support SME finance in the next programming period. Texts adopted Wednesday, 16 February 2011, Strasbourg, P7_TA-PROV(2011)0057 - (B7-0096/2011). [agreTve: Innovation Union Competitiveness Report 2011\(ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=competitiveness-report&year=2011\)](http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=competitiveness-report&year=2011)

²⁴ First INNO-Views Workshop: Supporting "gazelles" in Europe. 26 - 27 April, 2007, Tallin (www.proinno-europe.eu/events/first-inno-views-workshop-supporting-gazelles-europe)

ეროვნულ პროგრამებში, სოლო რეგიონულ დონეზე – *ევროპული სტრუქტურული ფონდების* მიერ დაფინანსებულ პროგრამებში მონაწილეობა. გარდა გრანტებისა, რომელიც საწარმომ სსენებული პროგრამებიდან შეიძლება მიიღოს, ევროკავშირში პრაქტიკაშია კვლევითი სამუშაოებისთვის ხარჯების შეღავათიანი დაბეგვრა. ევროპის მრავალ ქვეყანაში კვლევის საკუთარი ძალებით შესრულების ან გარედან დაკვეთის (მაგალითად, უნივერსიტეტში) შემთხვევაში, დახარჯული თანხები შეღავათიანი განაკვეთით იბეგრება ან სულ არ იბეგრება, სოლო ზოგიერთ ქვეყანაში კი არ იბეგრება იმაზე მეტი თანხა, ვიდრე კვლევაზე იყო დახარჯული (დაუბეგრაფი თანხა კვლევაზე დახარჯულის 150% და მეტს შეიძლება შეადგენდეს). შეღავათები ვრცელდება როგორც ხელფასზე²⁵, ასევე კვლევისთვის საჭირო მოწყობილობებზე, შენობებზე თუ მასალებზე დახარჯულ თანხებზე²⁶.

დამწყობათთვის დახმარების კიდევ ერთი მიმართულება არსებობს – მსს დაფუძნება უნივერსიტეტებისა და არამომგებიანი (საჯარო სახსრებით მოქმედი) კვლევითი ორგანიზაციების მიერ. ამ შემთხვევაში მსს-ს გადაეცემა საჯარო სახსრებით მიღებული კვლევის შედეგი (დაპატენტებული ინტელექტუალური საკუთრების ან ნოუ-ჰაუს სახით). უნივერსიტეტის თანამშრომლებს უფლება ეძლევათ შეთავსებით იმუშაონ ასეთ საწარმოში. უნივერსიტეტის მონაწილეობის ფორმები ნაირფეროვანია. ამგვარ სქემებში ევროპა შეერთებული შტატების მიმდევარია, სადაც 1980 წელს მიიღეს ცნობილი *ბეი-დოულის კანონი*²⁷. ანალოგიური პრაქტიკა უფრო ადრე დამკვიდრდა ისრაელში.

ამ მხრივ აშშ განსაკუთრებით საინტერესო მაგალითია, რადგანაც ე.წ. „ლიბერალური ეკონომიკის“ აპოლოგეტებს სწორედ აშშ მოჰყავთ სახელმწიფოს მხრიდან ბიზნესში ჩაურევლობისა თუ ყველა ბიზნესის მიმართ ერთგვარი მიდგომის ნიმუშად. ბეი-დოულის აქტის გარდა, აშშ-მ 1982 წელს მიიღო *მცირე ბიზნესის საინოვაციო კვლევის პროგრამა*²⁸, რომლის მეშვეობით მსს შეუძლია მიიღოს სახელმწიფო გრანტი 100-150 ათასი დოლარის ოდენობით, 6 თვით, წინასწარი მოკვლევითვის. ამ ეტაპის წარმატებით დასრულების შემთხვევაში, პერსპექტიული ტექნოლოგიის შესამუშავებლად, მას შეუძლია მიიღოს 1 მილიონ დოლარამდე ორი წლით. 1992 წელს მიღებულია კიდევ ერთი, – *მცირე ბიზნესის ტექნოლოგიის გადაცემის პროგრამა*²⁹, – მცირე ფირმებისა და საჯარო კვლევითი

²⁵ მაგალითად, ზოგიერთ ქვეყანაში ტექნოპარკებში მომუშავე მეცნიერთა და სპეციალისტთა ხელფასი შეიძლება საშემოსავლო გადასახადისგანაც კი იყოს გათავისუფლებული.

²⁶ აქ უადგილო არ იქნება გავისხენოთ საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, რომელიც ითვალისწინებს კვლევისთვის გარკვეულ შეღავათებს, მაგრამ არა ხელსაწყოებზე, დანადგარებზე, მშენებლობაზე და ა.შ. გაწეული ხარჯების მიმართ, რაც თანამედროვე კვლევისთვის დიდი შეზღუდვაა.

²⁷ The US Bayh-Dole Act (Public Law 96-517), (The Patent and Trademark Law Amendments Act enacted 1980 and amended in 1984).

²⁸ [Small Business Innovation Research program]. Small Business Innovation Development Act of 1982 (P.L. 97-219)

²⁹ Small Business Technology Transfer Act of 1992 (P.L. 102-564, Title II) (olpa.od.nih.gov/legislation/107/publiclaws/plsbt.asp)

ორგანიზაციების ისეთი ერთობლივი კვლევის ჩასატარებლად, რომელსაც კომერციულიზაციის პოტენციური გააჩნია. პროგრამის ფარგლებში ორგანიზაციას პირველ, მოსასინჯ ეტაპზე შეუძლია მიიღოს 100 ათასი დოლარი, ხოლო წარმატების შემთხვევაში, შემდეგ ეტაპზე – 750 ათასი.

ამრიგად, მსს დახმარება შეგვიძლია დავყოთ რამდენიმე კატეგორიად. როგორც ვნახეთ, არსებობს არასაფინანსო და საფინანსო დახმარება. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, მოიცავს პირდაპირ საფინანსო დახმარებასა და ქართულად, უფრო დაწვრილებით, ევროკავშირში მოქმედი შეღავათების შესახებ შეგიძლიათ წაიკითხოთ თამაზ ვაშაყიძისა და ნანა ასლამაზიშვილის სტატიებში³⁰.

4. პოლიტიკა მსს და ინოვაციური მსს მიმართ საქართველოში

საწარმოები, რომლებიც, საქართველოს კანონის თანახმად, მცირე და საშუალო კატეგორიას მიეკუთვნებიან, მშპ-ს მხოლოდ 15% ქმნიან. მათ მიმართ არსებული ნაკლები ყურადღება, ვიდრე წარმატებულ ქვეყნებთან შედარებით ამითაც აინსნება, რომ მსს განსაზღვრების მიხედვით, თუ მათი პროდუქციის წილი მშპ-ში დაბალია, ის ნაკლებ ყურადღებასაც მოითხოვს.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საქართველოს კანონმდებლობით 2011 წლის 1 იანვრამდე მცირე და საშუალო საწარმოები შემდეგნაირად იყო განსაზღვრული: საშუალო – მომუშავეთა რაოდენობა < 100, წლიური ბრუნვა < 1,5 მლნ ლარზე; მცირე – მომუშავეთა რაოდენობა < 20, წლიური ბრუნვა < 500 ათ. ლარზე; მიკრო – არ იყო განსაზღვრული და მცირეს კატეგორიაში შედიოდა. ეს დეკლარაციული განსაზღვრება იყო, რადგანაც საგადასახადო შეღავათები, რომელიც მსს-თვის საგადასახადო კოდექსით იყო დაწესებული, მას არ ეყრდნობა. კერძოდ, იყო დადგენილი, რომ 100 ათას ლარზე ნაკლები წლიური ბრუნვის მქონე საწარმოები თავისუფლდებოდნენ დამატებითი ღირებულების გადასახადისგან (რაც თავისთავად დიდი შეღავათი არაა), მსს განსაზღვრებაში კი გრძაცია „100 ათასი ლარი“ არ ფიგურირებდა.

მსს განსაზღვრება მხოლოდ მათი პროდუქციის მშპ-ში წილის დასათვლელად გამოიყენებოდა. საქართველოში მსს განსაზღვრებების ანალიზი მოყვანილია მადონა ხუსკივაძის დისერტაციაში (2010)³¹. 2011 წლის 1 იანვრიდან, საშუალო საწარმოს

³⁰ თამაზ ვაშაყიძე (იხ. სქოლიო 19.); ნანა ასლამაზიშვილი. ინოვაციის მხარდამჭერი საფინანსო ინსტრუმენტები. წიგნში: მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკა და ევროინტეგრაცია. რედაქტორები: თ. შატბერაშვილი და ი. გოგოძე. ეგსიგ, თბილისი, 2010. გვერდები 169-201. (www.inovdev.ge)

³¹ მადონა ხუსკივაძე. მცირე ბიზნესის განვითარება დასავლეთ საქართველოს სისდამუშავეებელ მრეწველობაში. ეკონომიკის დოქტორის წოდებაზე წარდგენილი დისერტაცია. სპეციალობა: მიკროეკონომიკა და მარკეტინგი. ხელმძღვანელი: პროფესორი რამაზ ნამიჭიშვილი. ქუთაისი, 2010. (www.atsu.edu.ge/geo/sadoqtoro%20disertacia/disertacia_khuskivadze.pdf)

განსაზღვრება უცვლელი დარჩა, ხოლო მცირე საწარმო ახალი საგდასახადო კოდექსით განისაზღვრა. იქვე დადგინდა წინათ არარსებული მიკრო საწარმოს ცნება.

ცხრილი 4.1. მსს ძველი და ახალი განსაზღვრებები საქართველოში

საწარმოს ტიპი	2011 წლის 01 იანვრამდე		2011 წლის 01 იანვრიდან	
	დასაქმებულთა რაოდენობა	წლიური შემოსავალი	დასაქმებულთა რაოდენობა	წლიური შემოსავალი
საშუალო	< 100	< 1.5 მლნ ლარი	< 100	< 1.5 მლნ ლარი
მცირე	< 20	< 500 ათ. ლარი	არ იხილება	< 100 ათ. ლარი
მიკრო	არ იყო დადგენილი		1	< 30 ათ. ლარი

როგორც ვხედავთ, მცირე ბიზნესის განსაზღვრებაში დასაქმებულთა რაოდენობა აღარ განიხილება, მაგრამ შემოსავლის მაჩვენებლიდან გამომდინარე, ასეთი საწარმოს სრული დროით (განაკვეთით) დასაქმებულთა რიცხვი დაახლოებით 3-5 იქნება. ყველა ქვეყანაში მოქმედი განსაზღვრებით, ეს მიკრო საწარმოა. ახალი განსაზღვრებიდან გამომდინარე მსს პროდუქციის საერთო წილი მშპ-ში წინა წლის დონეზე დარჩება, ხოლო მცირე და მიკრო საწარმოების ერთობლივი წილი შემცირდება.

საგადასახადო კოდექსში ჩამოყალიბებულია მსს-დში მიძღვნილი „თავი XII. საშემოსავლო გადასახადის სპეციალური დაბეგვრის რეჟიმები“, რომელიც მთლიანად მცირე და მიკრო ბიზნესს ეხება. საშუალო ბიზნესისთვის არავითარი შეღავათები (სპეციალური რეჟიმი) გათვალისწინებული არაა. მცირე და მიკრო ბიზნესი არ იხდის დამატებული ღირებულების გადასახადს, რაც წინა კოდექსითაც იყო გათვალისწინებული. მიკრო ბიზნესი (მუხლი 86) – ფიზიკური პირი - არ იხდის საშემოსავლო გადასახადს. მცირე ბიზნესის დასაბეგრი შემოსავალი იხვევრება 5%-ით, ხოლო გარკვეული პირობების შესრულებისას – 3%-ით (მუხლი 90). ამ შეღავათების ეფექტიანობას მცირე და მიკრო ბიზნესისთვის გეგმივრებს დრო. ერთი რამ ცხადია – სპეციალური რეჟიმი ეხება მშპ-ს ძალიან მცირე ნაწილის წარმომქნელ საწარმოებს. ცხრილი 5-ის თანახმად, როდესაც მცირე საწარმოდ ითვლებოდა 500 ათას ლარზე ნაკლები წლიური შემოსავლის მქონე საწარმო, მცირე და მიკრო საწარმოები ერთად ქმნიდნენ მშპ-ს 7.2%. ახლა, როდესაც შემოსავლის ზღვარმა 100 ათას ლარამდე დაიწია, მათი წილი მშპ-ში კიდევ შემცირდება.

თუ რამდენით, 2011 წლის შედეგები გვაჩვენებს. ფაქტია, რომ წარმატებულ ქვეყნებში შეღავათები მშპ-ს გაცილებით დიდი ნაწილის წარმოქმნის პროცესზე ახდენს გავლენას.

საქართველოს კანონმდებლობით ინოვაციური მცირე საწარმოს ცნება არაა დადგენილი. თუმცა კანონმდებლობა შეიცავს ზოგიერთ ელემენტს, რომელიც შეიძლება მოვიანროთ ზემოაღწერილ საგადასახადო შეღავათებათ ინოვაციური საწარმოების მიმართ. კერძოდ, საგადასახადო კოდექსში მოხსენიებულია *ვირტუალური ზონის იურიდიული პირი*. ასეთი პირები თავისუფლდებიან *საქართველოს ფარგლებს გარეთ* საინფორმაციო ტექნოლოგიების მიწოდებით მიღებული *მოგების გადასახადისგან* (მუხლი 99). ამავე მუხლით *მოგების გადასახადისგან* თავისუფლდება სამედიცინო დაწესებულების მოგების ის ნაწილი, რომელიც მოხმარდება *მატერიალური ბაზის განვითარებას*. აგრეთვე, მუხლ 110-ის თანახმად, დასაბეგრი შემოსავლიდან გამოქვითვას ექვემდებარება „შემოსავლის მიღებასთან დაკავშირებული სამეცნიერო-კვლევითი, საპროექტო და საცდელ-საკონსტრუქტორო მომსახურების ხარჯები, გარდა ძირითად საშუალებათა შეძენის, დადგმისა და სხვა კაპიტალიზებადი ხარჯებისა“. აქაც ვხედავთ განსხვავებას ევროკავშირის იმ ქვეყნების კანონმდებლობისგან, რომელთაც კვლევით ხარჯებზე საგადასახადო შეღავათები აქვთ დაგენილი. ევროკავშირში შეღავათი ეხება *მთლიან* ხარჯებს, ანუ *არ გამოორიცხავს* კაპიტალიზებად ხარჯებს.

სხვა საგადასახადო შეღავათებიდან, რომელთაც ინოვაციასთან აქვთ კავშირი, აღსანიშნავია ზოგიერთი საქმიანობის დღგ-გან გათავისუფლება: ინფორმაციის (წიგნების, ჟურნალების და სხვა) იმპორტი, ძეგლების რესტავრაციასთან დაკავშირებული კვლევითი სამუშაოები, განათლების მომსახურება. აგრეთვე, *ქონების გადასახადისგან* თავისუფლდება საცდელ-საკვლევი მიწის ნაკვეთები.

მთლიანობაში, ჩამოთვლილი საგადასახადო შეღავათები მწირია და უსისტემო. მაგრამ, მთავარი ისაა, რომ ეს შეღავათები ისეთ საქმიანობას ეხება, რომელიც ძალიან იშვიათად აღმოჩნდება 100 ათასი ლარის შემოსავლის (3-5 დასაქმებულის) მქონე მცირე საწარმოების შესაძლებლობის ფარგლებში.

მსს არასაგადასახადო საფინანსო დახმარება საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული არაა. ანუ არაა გათვალისწინებული მსს-თვის გრანტები, შეღავათიანი სესხები და სხვა.

მაგალითი: პირდაპირი საფინანსო დახმარება

ამ პირობებში, მისახალმებელია თბილისის მერიის ინიციატივა, რომელმაც მსს განვითარების მიზნით 2006 წელს დაიწყო პროექტის „დაიწყო ბიზნესი მერიისთან ერთად“ განხორციელება. 2010 წელს მერიის ბიუჯეტიდან პროექტის დასაფინანსებლად გამოყოფილი 1 მილიონი ლარით 15 ბიზნესი დაფინანსდა: მრავალფუნქციური ობიექტის მშენებლობა, საგანმანათლებლო დაწესებულების აღჭურვა, საკონდიტრო წარმოების გაფართოება და სამშენებლო მასალების წარმოება. სულ ამ პროექტებით 200 სამუშაო ადგილი შეიქმნა³². მაგრამ, საკანონმდებლო ბაზისა და კანონით დაგეგმილი დახმარების პროცედურების უქონლობის პირობებში ინიციატივა ადვილად შეიძლება კრიტიკის საგანი გახდეს. გარდა ამისა, მსს დახმარების ეს, როგორც ჩანს, საქართველოში ერთადერთი პროგრამა, მცირე მოცულობისაა. იგი ქვეყნის მშპ-ს დაახლოებით 0.06% შეადგენს. შედარებისთვის, 2010 წელს აშშ მთავრობამ არსებული მსს პროგრამებს *დამატებით* (კრისისთან დაკავშირებით) 30 მლრდ დოლარი გამოუყო³³, რაც მშპ-ს 0.27% შეადგენს.

გარდა ამისა, მსს (ისევე, როგორც ნებისმიერ მოგებაზე ორიენტირებულ იურიდიულ პირს) არ გააჩნია კვლევის სახელმწიფო დაფინანსების წყაროების წვდომა. კერძოდ, მათ არ შეუძლიათ მონაწილეობა მიიღონ რუსთაველის ფონდის საგრანტო კონკურსებში კვლევითი სამუშაოების ჩასატარებლად. კვლევასა და ინოვაციაზე ორიენტირებული სხვა ფონდები საქართველოში არ არსებობს (განსხვავებით ევროკავშირის ქვეყნებისგან, სადაც მრავალი ფონდი მოქმედებს).

მაგალითი: კვლევითი ორგანიზაცია, როგორც შპს.

2003 წელს მრავალ კვლევით ორგანიზაციას საქართველოში მიენიჭა შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების იურიდიული სტატუსი, ანუ ისინი მოგებაზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებად იქცნენ – მცირე ან საშუალო საწარმოებად. მათ შეუწყდათ სახელმწიფო დაფინანსება და ჩამოერთვათ საგრანტო კონკურსებში მონაწილეობის უფლება. იმთავითვე ცხადი იყო, რომ ეს გადაწყვეტილება მცდარია. ქვეყნისთვის აუცილებელი მსხვილი კვლევითი მიმართულებები (მაგალითად, სამედიცინო კვლევა), მთლიანად ან დიდწილად, შეიკვეცა. შემდეგ წლებში ამ დაწესებულებებს, როგორც მოგებაზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებს 100%-ნი სახელმწიფო წილით, სახელმწიფომ წაუყენა მოგების არქონის პრეტენზია და ქონება გაუყიდა.

ზოგიერთ ქვეყანაში კვლევით ორგანიზაციებს აქვთ კერძო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი. ეს არ ნიშნავს, რომ მათ კვლევისთვის სახელმწიფო სახსრების წვდომის საშუალება არა აქვთ, ან მოგების მიღება მოეთხოვებათ. მაგალითად, შეერთებულ შტატებში შპს (LLC) აუცილებლად მოგებაზე არ უნდა იყოს ორიენტირებული. ამ იურიდიული ფორმით მსხვილი ეროვნული ლაბორატორიები სარგებლობენ, რომლებიც, პრაქტიკულად, 100%-თ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან იღებენ დაფინანსებას. ამ სტატუსით სარგებლობის წყალობით ლაბორატორიების თანამშრომლები სახელმწიფო მოსელეებად არ ითვლებიან. მათ ხელფასს შრომის ბაზარი განსაზღვრავს.

განვიხილოთ სამთავრობო დონეზე მსს-ს ინტერესების წარმოდგენის ფუნქცია, რასაც, უმთავრესად, ყველა წარმატებულ ქვეყანაში შექმნილი მსს ადმინისტრაციები (სააგენტოები) ასრულებენ. საქართველოს მთავრობის სტრუქტურაში არსებული მსს ადმინისტრაცია 2003 წელს გაუქმდა. მსს ინტერესებს წარმოადგენს რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაცია, რომელიც ცდილობს ჩამოაყალიბოს საზოგადოებრივი

³² medianews.ge/index.php/ka/content/53699/

³³ Small Business Jobs Act of 2010 (www.sba.gov/content/small-business-jobs-act-2010)

აზრი და მიაწოდოს ხელისუფლებას წინადადებები მსს განვითარების საკითხებზე. რამდენიმე წინადადება, მსს სახელმწიფო მართვისა და დახმარების თაობაზე, გამოქვეყნებულია. მაგალითად, *საქართველოს მცირე და საშუალო საწარმოთა ასოციაციამ მოამზადა მსს განვითარების პროექტი*³⁴, რომელიც გულისხმობს:

- მსს განვითარების სახელმწიფო სამოქმედო გეგმის შემუშავებას;
- სახელმწიფო საბიუჯეტო ხარჯების 2%-ს გამოყოფას გეგმის შესასრულებლად;
- სახელმწიფო მართვის აპარატში მცირე ბიზნესის ადმინისტრაციის შექმნას;
- ბიზნესის განვითარების ცენტრების დაფუძნებას რეგიონებში;
- კერძო სექტორისთვის საფინანსო გარანტიების მექანიზმის დანერგვას;
- მსს პერსონალის სწავლების, ტრენინგის, კვალიფიკაციის ამაღლების კურსების ორგანიზებას;
- სახელმწიფოსთან ეფექტიანი დიალოგის საფუძვლების შექმნას.

იყო სხვა ინიციატივებიც. *საწარმოთა ინოვაციური განვითარების ცენტრი*, მსს საქმიანობის გამარტივებისა და დამოუკიდებლობის გაზრდის მიზნით, მოითხოვდა გარკვეული კატეგორიის მსს-თვის ფიქსირებული გადასახადის შემოღებას.

ჩანართი 4

ინოვაციური მსს განვითარება და სახელმწიფო მოხელეთა კვალიფიკაცია

მსს განვითარების პროგრამები მკაფიო პრიორიტეტებზეა დაფუძნებული. მათი განხორციელება, მით უმეტეს საინოვაციო პროგრამების შემუშავება და მართვა, მოითხოვს სახელმწიფო მოხელეების კვალიფიციურ მომზადებას. საქართველოში ამ მხრივ მუშაობა ძირითადად უცხოელების მიერ დაფინანსებულ ტრენინგებს გულისხმობს, რაც, რა თქმა უნდა, საკმარისი არაა. საჭიროა მუდმივ საწყისებზე მოქმედი მომზადება-გადამზადების სახელმწიფო სისტემა, რაც, რა თქმა უნდა, მხოლოდ მსს საკითხებს არ ეხება. თუმცა, აქვე უნდა ითქვას, რომ, მაგალითად, საგადასახადო კანონმდებლობა გამონაკლისებისა და შეღავათების საკმაოდ რიცხვს შეიცავს, ანუ საგადასახადო ადმინისტრაცია ახერხებს მათ გათვალისწინებას თავის მუშაობაში. მაგრამ თვითონ გამონაკლისები და შეღავათები, რაკი არ ეყრდნობიან სახელმწიფო პოლიტიკით დადგენილ პრიორიტეტებს, უსისტემო შთაბეჭდილებას ტოვებენ. ისინი მცირე ბიზნესის ინტერესებს იმ ზომით არ ითვალისწინებენ, რომელსაც საუკეთესო პრაქტიკა გვპარნახობს. საჭიროა, აგრეთვე, ქვეყნის კანონმდებლობისა და სახელმწიფო მოწყობის ზედმიწევნით ცოდნა.

ევროკავშირში განვითარებული მსს ხელშეწყობის მრავალრიცხოვანი არასაფინანსო ინსტრუმენტები საქართველოში განუვითარებელია. საუბარია ბიზნეს-ინკუბატორებზე, ტექნოპარკებზე, ტექნოლოგიის გადაცემის ცენტრებზე, საპატენტო-საკონსულტაციო სამსახურებზე. აგრეთვე, მსს და საჯარო კვლევითი სექტორის თანამშრომლობის საკანონმდებლო ჩარჩოებზე და სხვა. ამ მიმართულებით, საერთაშორისო დონორების დახმარებით, საკმაოდ დიდი სამუშაო ჩატარდა. მაგრამ, სახელმწიფოს მხრიდან პროექტების შემდგომი დახმარების გარეშე დარჩენილი სხვადასხვა სამსახურის ბირთვი

³⁴ საქართველოს მცირე და საშუალო საწარმოთა ასოციაციამ მოამზადა მსს განვითარების პროექტი

ჩანასახოგან მდგომარეობას ვერ ცდება. ყოველი ახალი დონორული პროექტი ახალ ადგილზე, „სუფთა ფურცლიდან“ იწყება, რაც დახმარების ეფექტიანობას აქრობს. რამდენიმე კვლევითმა ინსტიტუტმა საქართველოში თვითონ განავითარა ბიზნეს-ინკუბატორები, მაგრამ ეს ორგანიზაციები აღარ არსებობენ – ზოგს შენობა ჩამოერთვა, ზოგი გაუქმებულია, სხვები, იურიდიული პირის სტატუსის ჩამორთმევის შედეგად, უნივერსიტეტების შემადგენლობაში შევიდნენ.

5. EaP და მცირე ბიზნესის განვითარება საქართველოში

EaP-ს დღის წესრიგში მცირე ბიზნესის საკითხები ერთ-ერთ უმთავრეს მიმართულებას (საფლავმანო ინიციატივას)³⁵ წარმოადგენს, ამიტომ მას EaP-ს უახლოეს გეგმებშიც თვალსაჩინო ადგილი უკავია³⁶. საქართველოსა და ევროკავშირის პოლიტიკების დაახლოება EaP-ს მეორე, ეკონომიკური პლატფორმის ძირითადი შინაარსია. იგი მოიცავს პოლიტიკების დაახლოებას მსს სფეროში, რომელიც, როგორც ზემოთ იყო ნათქვამი, ევროკავშირის (და ნებისმიერი წარმატებული ქვეყნის) ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი ქვაკუთხედი. ამასთან დაკავშირებით, EaP სამოქალაქო საზოგადოების ფორუმის (EaP CSF) მეორე სამუშაო ჯგუფმა, რომლის საქმიანობა შეესაბამება სამთავრობო ეკონომიკური პლატფორმის საქმიანობას, შექმნა *მსს ქვეჯგუფი*, რითაც ექვსივე EaP ქვეყნის განვითარებისა და ევროინტეგრაციის პროცესისთვის საკითხის მნიშვნელობას გაუსვა ხაზი.

ინოვაციურ განვითარებასა და მსს პრობლემებს EaP სამოქალაქო საზოგადოების ფორუმის მე-2 (ბერლინი, 2010 წელი) შეხვედრის რეკომენდაციების დიდი ნაწილი მიეძღვნა, ანუ მონაწილე ქვეყნების არასამთავრობო სექტორი მსს და ინოვაციას მიიჩნევს მათი ქვეყნებისთვის უმნიშვნელოვანეს საკითხებად, რომლებსაც არც ქვეყნებში და არც EaP-ს სამთავრობო დღის წესრიგში ჯეროვანი ყურადღება არ ეთმობა, რაც როგორც ქვეყნების განვითარების, ასევე ევროინტეგრაციის შეფერხებას იწვევს. პირველ რიგში, როგორც აღვნიშნეთ, ეს მსს არასწორ განსაზღვრებაში ვლინდება. საწარმოთა რაოდენობა, რომელსაც განსაკუთრებული, ხელშემწყობი რეჟიმი ესაჭიროება, გაუმართლებლად შემცირებულია, ხოლო დახმარების მექანიზმები, განსაკუთრებით ინოვაციურ საწარმოებთან მიმართებაში, მწირია.

მოგვეყვას რეკომენდაციების ჩვენთვის საინტერესო პუნქტები³⁷.

„ეთხოვოს ევროკავშირის:

- ხელი შეუწყოს EaP ქვეყნების ინოვაციურ განვითარებას და ურჩიოს EaP ქვეყნების მთავრობებს ისელმძღვანელონ [ევროკავშირის] საფლავმანო ინიციატივის “ინოვაციური კავშირი 2020” სტრატეგიით და განავითარონ ინოვაციური პროცესის ხელშემწყობი

³⁵ Eastern Partnership Funds. (www.easternpartnership.org/programmes/eastern-partnership)

³⁶ A new response to a changing Neighbourhood. JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Brussels, 25/05/2011, COM(2011) 303

³⁷ www.eap-csf.eu/en/news-events/previous-meetings/working-group-2-recommendations/

მექანიზმები (მსს განვითარების პროგრამები, ტექნოპარკები, ინკუბატორები, ტექნოლოგიების გადაცემა, მსს კვლევაში მონაწილეობა, საწარმოო კლასტერები).

- მცირე და საშუალო საწარმოების სფეროში
 - *ევროპული მცირე ბიზნესის აქტისა და ხმელთაშუაზღვის მცირე ბიზნესის ქარტიის* საფუძველზე შეიმუშავოს *EaP მსს ქარტია*.
 - *EaP* ქვეყნებისთვის დაამკვიდროს მსს მასშტაბური შეხვედრების პრაქტიკა ევროპარტენარიატების³⁸ ფორმით.
 - ხელი შეუწყოს კლასტერების, როგორც მსს აკადემიურ სფეროსთან კოოპერაციის ინსტრუმენტის ჩამოყალიბებას და მათ ტრანსსასაზღვრო გაფართოებას ევროკავშირისა და *EaP* ქვეყნების საზღვარებზე.
- B2B (ბიზნესი-ბიზნეს) შეხვედრები აქციოს ბიზნეს ფორუმებად ან განვითარების ფორუმებად.
- გლობალური დირექტივების *EaP* ქვეყნების ეროვნულ კანონმდებლობაში გადმოტანის მიზნით, ტექნიკური რეგულირებისა და სტანდარტების სფეროში მოახდინოს ზეგავლენის შემფასებელი კვლევების ორგანიზება.
- *EaP* ქვეყნებში ინტელექტუალური საკუთრების სფეროში კანონმდებლობის გაძლიერების მიზნით, შეიმუშაოს სპეციალური სამოქმედო გზამკვლევი.
- ხელი შეუწყოს მწვანე ბიზნესის განვითარებას სათანადო ტექნოლოგიებისა და ნოუ-ჰაუს გადაცემით”.

ზემოაღნიშნული რეკომენდაციები იმ ფაქტის საზგასმაა, რომ *EaP* ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოში, დამოკიდებულება ინოვაციურ და, ზოგადად, მსს მიმართ ევროკავშირის პრაქტიკასთან შეუსაბამობაშია, ხოლო პოლიტიკა ამ სფეროში, არ არსებობს. ეს გარემოება კარგადაა გაცნობიერებული სამოქალაქო საზოგადოების მიერ. საჭიროა, რომ ხელისუფლებებმა ამ მიმართულებით სერიოზული მანიპულაციები გადადგან.

საქართველოში პოლიტიკა ინოვაციური მსს სფეროში, შესამუშავებელია, ამისთვის ევროკავშირი მოდელის მთელ წყებას გვთავაზობს. მიზანშეწონილია *EaP* გამოყენება, რათა მოხდეს ამ გამოცდილების საქართველოს პირობებთან ადაპტირება.

³⁸ ევროპარტენარიატები – მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელთა შეხვედრები, რომლებიც პერიოდულად ეწყობა ევროპის რეგიონებში (უპირატესად ნაკლებად განვითარებულში). კომპანიების ერთი ნაწილი აწყობს გამოფენას, ხოლო დანარჩენები მათთან წინასწარ დაგეგმილ შეხვედრებზე ჩადიან. ღონისძიებაში ათასობით კომპანია მონაწილეობს.

ლიტერატურა

1. ნანა ასლამაზიშვილი. ინოვაციის მსარდაბქერი საფინანსო ინსტრუმენტები. წიგნში: მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკა და ევროინტეგრაცია. რედაქტორები: ო. შატბერაშვილი და ი. გოგოძე. ეგსივ, თბილისი, 2010. გვერდები 169-201.
(www.inovdev.ge)
2. თამაზ ვაშაკიძე. ინოვაციური მცირე საწარმოების მსარდაბქერა ევროკავშირში. წიგნში: მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკა და ევროინტეგრაცია. რედაქტორები: ო. შატბერაშვილი და ი. გოგოძე. ეგსივ, თბილისი, 2010. გვერდები 221-244.
(www.inovdev.ge)
3. მადონა სუსკივაძე. მცირე ბიზნესის განვითარება დასავლეთ საქართველოს სისდამშუშავებელ მრეწველობაში. ეკონომიკის დოქტორის წოდებაზე წარდგენილი დისერტაცია. სპეციალობა: მიკროეკონომიკა და მარკეტინგი. ხელმძღვანელი: პროფესორი რამაზ ნამიჭეიშვილი. ქუთაისი, 2010.
(www.atsu.edu.ge/geo/sadoqtoro%20disertacia/disertacia_khuskivadze.pdf)
4. საქართველოს კანონი „მეწარმეთა შესახებ“ (1994)
5. საქართველოს კანონი „ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ“ (2006)
6. A new response to a changing Neighbourhood. JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Brussels, 25/05/2011, COM(2011) 303
7. An Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era. Putting Competitiveness and Sustainability at Centre Stage. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS {SEC(2010) 1272} {SEC(2010) 1276}. COM(2010) 614
8. Bologna Charter: Enhancing the competitiveness of SMEs in the Global Economy. OECD. The 1st Ministerial Meeting in Bologna, 14 -15 June, 2000.
9. Community framework for State aid for research and development [Official Journal C 323/1 of 30.12.2006]. (europa.eu/legislation_summaries/competition/state_aid/126078_en.htm)
10. EU Competition law: Rules Applicable to State Aid. Situation as at 1 March 2011. COMPETITION HANDBOOKS. Brussels, 2011.
(ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/compilation/state_aid_11_03_11_en.pdf).
11. Europe 2020. Flagship Initiative: Innovation Union. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS.. SEC(2010) 1161. COM(2010) 546 final
12. European Charter for Small Enterprise
(ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/docs/charter_en.pdf)
13. Exploratory Team Report on High-Growth Innovative SMEs. PRO INNO Europe, 3 May 2007, p.2 (www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/high-growth_innovative_SMEs.pdf)

14. First INNO-Views Workshop: Supporting "gazelles" in Europe. 26 - 27 April, 2007, Tallin (www.proinno-europe.eu/events/first-inno-views-workshop-supporting-gazelles-europe)
15. HANDBOOK ON COMMUNITY STATE AID RULES FOR SMES, INCLUDING TEMPORARY STATE AID MEASURES TO SUPPORT ACCESS TO FINANCE IN THE CURRENT FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS (ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/sme_handbook.pdf)
16. Innovation Union Competitiveness Report 2011(ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=competitiveness-report&year=2011)
17. Practical aspects regarding the revision of EU instruments to support SME finance in the next programming period. European Parliament . Texts adopted Wednesday, 16 February 2011, Strasbourg, P7_TA-PROV(2011)0057 - (B7-0096/2011).
18. Small Business Act (Public Law 85-536, as amended) (<http://www.smallbusinessnotes.com/small-business-resources/small-business-act.html>)
19. Small Business Innovation Development Act of 1982 (P.L. 97-219)
20. Small Business Technology Transfer Act of 1992 (P.L. 102-564, Title II) (olpa.od.nih.gov/legislation/107/publiclaws/plsbtt.asp)
21. Small Business Jobs Act of 2010 (www.sba.gov/content/small-business-jobs-act-2010)
22. SME definition. Recommendation 2003/361/EC (1 January 2005) (ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm)
23. Takao Suzuki. Global Trends in SME Support Policy: Universality and Diversity. Keynote Speech at 34th International Small Business Council, Bangkok, 11 November, 2007. (<http://www.isbc2007.org/isbc/upload/6725.pdf>)
24. The Bayh-Dole Act at 25. BayhDole25, Inc., April 17, 2006 - www.bayhdolecentral.com/BayhDole25
25. The European Charter for Small Enterprises (<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/best-practices/charter/>)
26. The SME Performance Review; The Report on European SMEs; SBA fact sheets. (http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/index_en.htm)
27. The US Bayh-Dole Act (Public Law 96-517)
28. "Think Small First" - A "Small Business Act" for Europe. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - COM/2008/0394 final. (შესწავლის დოკუმენტი - 23.2.2011. COM(2011) 78 final).

EaP და ინოვაციური მცირე და საშუალო საწარმოები

ოლეგ შატბერაშვილი

რეზიუმე

მცირე და საშუალო საწარმოების (მსს) მიმართ ევროკავშირისა და პარტნიორი ქვეყნების პოლიტიკების დაახლოება აღმოსავლეთ პარტნიორობის პროგრამის საფლავმანო ინიციატივაა. საკითხისთვის ასეთი პრიორიტეტის მინიჭება ნიშნავს იმას, რომ მსს ევროკავშირის ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი ქვაკუთხედაა. მსს მიმართ სახელმწიფო პოლიტიკის ევროკავშირის პოლიტიკასთან დასაახლოებლად შესწავლილ იქნა საქართველოს, ევროკავშირისა და სხვა წარმატებული ქვეყნების ინდიკატორები მსს სფეროში. დადგენილია განსხვავებები მსს მიმართ მიდგომებში. ნაჩვენებია, თუ რა ცვლილებებია განსახორციელებელი და როგორ შეიძლება გამოვიყენოთ ამ მიზნით EaP.

EaP AND SMALL AND MEDIUM INNOVATIVE ENTERPRISES

Oleg Shatberashvili

Summary

The political rapprochement of policies of the European Union and Member Countries towards small and medium enterprises (SMEs) is the lead initiative of the Eastern Partnership Programme. Such prioritization of the issue means that SMEs are the cornerstone of the economic policy of the European Union. For purposes of rapprochement of the government economic policy to the EU's economic policy, indicators in the sphere of SMEs of Georgia, EU and other successful countries have been studied. The differences in approaches to SMEs have been identified. The changes to be made and the ways of using the EaP for the purpose are demonstrated.